

Underlag för lektionsplanering - Källkritik åk 7-9

Ämne/arbetsområde	Historia/Källkritik
Årskurs	7-9

Lektionens innehåll

Detta lektionsupplägg är anpassat för årskurs 7-9 och kan kopplas till Lgr22 och kursplanen för ämnet historia. Eleverna får öva sig i källkritik och lär sig samtidigt om samiska livsvillkor under tidigt 1900-tal. De skall ta hjälp av källkritiska principer för att lösa uppgiften. Uppgiften görs förslagsvis i grupp och lektionen avslutas med en kort diskussion i helklass.

Lektionen kan också följa på en lektion där eleverna ser filmen Sameblod (Lektionsplanering Sameblod finns tillgängligt på <http://samer.se/skola>) Vid det första tillfället ser då eleverna filmen Sameblod, vid det andra tillfället får de i uppgift att besvara ett antal frågor med hjälp av olika källmaterial. Förslag på upplägg där denna lektion följer på Lektionsplanering *Sameblod* Underlag för lektionsplanering - Sameblod åk 7-9 - Samer.se)

Förberedelser/förkunskaper

Lärare:

Förbered lektionen genom att gå igenom källmaterialet i relation till de källkritiska principerna. Det förutsätts att läraren har grundläggande kunskaper i samisk historia och är bekant med nomadskolväsendet, statens "lapp skall vara lapp" politik, samt rasbiologi. Ett bra stöd för dig som lärare finns tillgängligt på hemsidan samer.se, "Fatta Sápmi" <https://www.samer.se/fattasapmi>. Bland annat förklaras grundläggande frågor som rör de samiska folket, kulturen, språket och vad det innebär att samer är såväl minoritet, nationell minoritet och urfolk.

Elever:

Det är bra om eleverna tidigare har bekantat sig med de källkritiska begreppen närhet, oberoende och tendens. Annars finns en risk att presentationen av de källkritiska begreppen tar för mycket utrymme på bekostnad av den källkritiska övningen.

Lektionens koppling till centrala innehåll i kursplanen för historia åk 7-9

Rubrik för centralt innehåll i aktuell kursplan	Citerat ur centralt innehåll	Kan kopplas konkret till det aktuella ämnesområdet genom:

Historia | Källkritik åk 7-9

<p>Samhällsomvandlingar: framväxten av civilisationer och industrisamhällen</p>	<p>Analys av historiebruk kopplat till någon tidsperiod, till exempel hur olika aktörer använder historia för att skapa eller stärka nationella minoriteter.</p>	<p>Hela lektionen ägnas åt källkritik. Källmaterialet som eleverna skall arbeta med speglar levnadsvillkoren för människor under svenskt 1930-tal. Ställt i relation till dagens levnadsvillkor så kan vi se både kontinuitet och förändring, samt diskutera hur detta skiljer sig åt för olika grupper i samhället.</p>
<p>Demokratisering och ökad globalisering, cirka 1900 till nutid</p>	<p>Tolkning av historiska källor från tidsperioden och granskning utifrån källkritiska kriterier. Värdering av källornas relevans utifrån historiska frågor.</p>	<p>Källmaterialet som eleverna skall arbeta med speglar levnadsvillkoren för samer under svenskt 1930-tal. Källmaterialet skildrar nomadskolan och statens intresse av att åtskilja människor utifrån "ras". Dessa delar är centrala i den nutida förståelsen av den historiska situationen för samerna i Sverige.</p>
	<p>Kontinuitet och förändring med utgångspunkt i långa historiska linjer kring levnadsvillkor, migration och makt.</p>	<p>Källmaterialet som eleverna skall arbeta med speglar levnadsvillkoren för människor under svenskt 1930-tal. Förändringar som skett sedan dess kan eleverna själv diskutera sig fram till.</p>

Betygskriterier för ämnesområdet (baserat på kriterier för bedömning av kunskaper och betygskriterier i ämnet Historia för åk 7-9, Lgr22)

Betygskriterier för betyget E	Betygskriterier för betyget C	Betygskriterier för betyget A
-------------------------------	-------------------------------	-------------------------------

<p>Eleven har grundläggande kunskaper om källkritik och historiska begrepp i relation till samisk tematik. Eleven visar det genom att föra enkla resonemang om vad källorna kan berätta om det förflutna i relation till samisk tematik, samt om källornas relevans och trovärdighet.</p>	<p>Eleven har goda kunskaper om källkritik och historiska begrepp i relation till samisk tematik. Eleven visar det genom att föra utvecklade resonemang om vad källorna kan berätta om det förflutna i relation till samisk tematik, samt om källornas relevans och trovärdighet.</p>	<p>Eleven har mycket goda kunskaper om källkritik och historiska begrepp i relation till samisk tematik. Eleven visar det genom att föra välutvecklade resonemang om vad källorna kan berätta om det förflutna i relation till samisk tematik, samt om källornas relevans och trovärdighet.</p>
---	---	---

Förslag på undervisningsupplägg

<p>Start, hur börjar lektionen?</p>	<p>Eleverna delas in i grupper och varje grupp får en mapp med källmaterial.</p> <p>Elevegrupperna får till uppgift att diskutera sig fram till vilken källa/vilka källor de tycker passar bäst för att besvara ett antal frågeställningar. De skall använda sig av de källkritiska principerna <i>närhet</i>, <i>beroende</i> och <i>tendens</i>. Dessa principer kan förslagsvis skrivas upp på tavlan eller presenteras på skärm/duk.</p> <p>Källkritiska principer (förslag på text):</p> <p><i>Hur samtida och nära är källan? - Närhet</i> Ju närmare i tid och rum källan är till händelsen den beskriver desto bättre. En källa som skapades dagen efter en händelse, av en person som var på plats och bevittnade det som skedde, är mer trovärdig än en källa som skapades långt senare av en person som inte var närvarande.</p> <p><i>Är källan oberoende? - Beroende</i> Är källan oberoende så är det en förstahandskälla. Bygger källan på andra källor/uppgifter/berättelser eller information så är det en sekundärkälla. En oberoende källa är mer trovärdig än den källa som bygger på andra uppgifter.</p>
-------------------------------------	---

	<p>Ett ögonvittne är en oberoende källa – Ett rykte är en sekundärkälla.</p> <p><i>I vilket syfte tillkom källan? - Tendens</i> Det kan vara så att den som skapat källan har haft anledning att medvetet vinkla den, utelämna viktiga delar eller förstärka andra – ofta för att föra fram en viss åsikt eller bild av verkligheten. En reklamfilm vill till exempel få tittaren att köpa en viss produkt och en informationsbroschyr från ett politiskt parti vill övertala läsaren om att just det partiet är det bästa.</p>
Elev- och läraraktiviteter	<p>Frågor kopplade till det aktuella källmaterialet i lektionen: Frågorna kan antingen presenteras en och en i turordning (så att omfattningen anpassas efter tidsrymden) eller så presenteras de alla samtidigt.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vilken/vilka lärare jobbade på Nomadskolan i Skarvsjö 1938? Vad hette dom och var kom dom ifrån? - Finns det andra lärare eller personal som jobbade på nomadskolan i Skarvsjö under 1930-talet? Vad hette dom och var kom dom ifrån? - Vad gjorde eleverna från Skarvsjö på Svenska flaggens dag 1938? - Hur var det att gå i Nomadskola på 1930-talet? - Vad levde samiska familjer av på 1930-talet? <p>Lärohandledning: Var uppmärksam på människorna på fotografierna, är det samma personer som skildras?</p>

	<p>Var uppmärksam på närhetskriteriet! Speciellt vad gäller nyhetsartikeln på nätet.</p> <p>[Var uppmärksam på att efternamnet Leijer förekommer både i källmaterialet och i filmen]</p> <p>[Att vissa nomadskollärare assisterade rasbiologer och möjliggjorde för dem att fotografera nomadskolebarn (även nakna) är belagt.]</p> <p>Extrauppgift: Elever som behöver extra utmaning ges en fotokopia av källmaterialet <i>Församlingsbok från Tärna församling sida 1 och 2</i>. Detta är handskrifter och det blir en utmaning för eleverna att tyda och tolka dem. Till detta material går det att koppla följande frågeställningar:</p> <p>[Filmens Elle-Marja kom från Umbyns lappby (Nu kallas samebyn efter det samiska namnet Ubmeje tjeälddie).]</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hur försörjde sig samiska familjer i Umbyn under 1930-talet? <p>[Elle-Marja och hennes familj tillhörde tillsammans med alla andra från Umbyn, Tärna församling i de Västerbottniska fjällen.]</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hur försörjde sig samiska familjer i andra delar av Tärna församling under 1930-talet? • Det var bara barn från de så kallade "lappbyarna" som gick i nomadskola – varför var det så?
Arbete utanför lektionstid	Inget

<p>Avslut</p>	<p>Som avslutning på lektionen går läraren igenom vad de olika grupperna svarat på frågorna, vilka källor de valt och varför. Förslag på avslutande diskussionsfrågor och följdfrågor i helklass:</p> <ul style="list-style-type: none"> • I församlingsböckerna användes det nedsättande ordet "lapp" för samer. Varför tror ni att prästen noterade samisk etnicitet och varför skrev prästen inte "samer" i stället för "lapp"? Varför noterade inte prästen svensk etnicitet i församlingsböckerna? • Tror ni att det hade någon betydelse för eleverna vid nomadskolan om lärarna var samer eller inte? Spelade det någon roll för eleverna om lärarna kunde samiska eller inte? • Hur tror ni att det var att gå nomadskola i Skarvsjö på 1930-talet? Tror ni att alla elever tyckte lika om sin skolgång? [I filmen fick vi möta Elle-Marjas syster, vad tror ni hon tyckte om sin skolgång?] • Hur tror ni att samiska familjer levde och bodde under denna tid? Vad får ni för bild av de olika källmaterialen? (Här bör läraren vara uppmärksam på att många samiska familjer visserligen levde av renskötsel under 1930-talet men att väldigt många levde som jordbrukare, arbetare, lärare, barnmorskor osv, precis som andra i Sverige gjorde vid denna tid.)
---------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> • [Jämför den bild av nomadskolan som framkommer i filmen Sameblod med den ni får i källmaterialen - Finns det skillnader?] <p>Tanken är att eleverna skall få med sig att trovärdigheten hos ett källmaterial (hur bra en källa är) beror på vilken fråga vi ställer till den.</p>
Material	<p>Källmaterial</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Foto 1</u> – anpassad för utskrift i svartvitt A4 format • <u>Foto 2</u> – anpassad för utskrift i svartvitt A4 format • <u>Församlingsbok</u> - Avskrift (innehåller valda delar ur församlingsboken för Stensele 1930) samt Församlingsbok – Fotokopia. En fotokopia av församlingsboken för Stensele 1930 - anpassad för utskrift i färg OBS: Bör skrivas ut i A3 format för att texten skall bli lättläst. • <u>Nyhetsartikel</u> på nätet • [Filmen Sameblod] <p>Extrauppgift</p> <p><u>Församlingsbok</u> från Tärna församling 1 <u>Församlingsbok</u> från Tärna församling 2</p>
Uppföljning och dokumentation	<p>Hur kan innehållet/upplägget för lektionen förbättras? Finns det möjlighet till återkoppling?</p>

Länk till kursplan för ämnet historia:

<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr22-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet?url=907561864%2Fcompulsorycw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DGRGRHIS01%26tos%3Dgr&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa219f>

